

CENTRUM MEDYCZNE KSZTAŁCENIA PODYPLOMOWEGO

Program specjalizacji
w dziedzinie
HIPERTENSJOLOGII

dla lekarzy posiadających specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty
w dziedzinie: chorób wewnętrznych, kardiologii, kardiologii dziecięcej,
nefrologii, nefrologii dziecięcej lub pediatrii

AKTUALIZACJA 2018

Z upoważnienia Ministra Zdrowia
DYREKTOR
Departamentu Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Jakub Berezowski

13 LIS. 2018

Warszawa 2014

*zgodnie z załącznikiem nr 5, pkt I „Wykaz specjalizacji lekarskich”, lp. 31 do rozporządzenia
Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów
(Dz. U. poz. 26)*

Program specjalizacji opracował zespół ekspertów w składzie:

1. Prof. dr hab. Krzysztof Narkiewicz – konsultant krajowy w dziedzinie hipertensjologii,
2. Prof. dr hab. Krystyna Widecka – przedstawiciel konsultanta krajowego,
3. Prof. dr hab. Andrzej Tykarski – przedstawiciel konsultanta krajowego,
4. Prof. dr hab. Andrzej Januszewicz – przedstawiciel Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego,
5. Prof. dr hab. Zbigniew Gaciong – przedstawiciel Naczelnej Rady Lekarskiej;
6. Dr hab. Bronisław Bednarz – przedstawiciel Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego.

I. CELE SZKOLENIA SPECJALIZACYJNEGO

1. Cele ogólne

Celem szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie hipertensjologii jest opanowanie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych umożliwiających diagnozowanie, leczenie oraz profilaktykę na poziomie zapewniającym samodzielne prowadzenie świadczeń leczniczych według najwyższych standardów.

W dążeniu do tego celu zakłada się uzyskanie przez lekarza pełnego zakresu wiedzy oraz nabycie wymaganych umiejętności praktycznych nakreślonych przez niniejszy program specjalizacji.

2. Uzyskane kompetencje zawodowe

Celem szkolenia specjalizacyjnego jest uzyskanie szczególnych kwalifikacji w dziedzinie hipertensjologii umożliwiających:

- 1) pełne (z różnicowaniem etiologii) rozpoznawanie nadciśnienia tętniczego, szczególnie u dzieci, młodzieży, dorosłych, chorych w wieku podeszłym, a także u kobiet w ciąży;
- 2) leczenie nadciśnienia u chorych wysokiego ryzyka;
- 3) diagnostykę i leczenie chorych z nadciśnieniem opornym;
- 4) udzielanie konsultacji dotyczących nadciśnienia w okresie okołoperacyjnym, ostrych stanach kardiologicznych, w ciąży i w okresie okołoporodowym;
- 5) wdrażanie nowych metod diagnostyki i leczenia, w tym postępowania niefarmakologicznego, farmakoterapii oraz monitorowania skuteczności i bezpieczeństwa;
- 6) kwalifikację do leczenia zabiegowego pacjentów z nadciśnieniem opornym lub wtórnym;
- 7) orzekanie o potrzebie rehabilitacji leczniczej, niezdolności do pracy, uszczerbku na zdrowiu oraz niepełnosprawności z powodu rozpoznanych i leczonych chorób;
- 8) wystawianie specjalistycznych opinii, zaświadczeń i wniosków dotyczących leczonych chorych;
- 9) orzekanie w sprawach sądowych, lekarskich, ubezpieczeniowych i innych;
- 10) udzielanie konsultacji lekarskich w dziedzinie hipertensjologii lekarzom innych specjalności;
- 11) udzielanie świadczeń zdrowotnych w dziedzinie hipertensjologii w ramach indywidualnej, specjalistycznej praktyki lekarskiej lub grupowej praktyki lekarskiej w dziedzinie;
- 12) kierowanie kliniką, oddziałem, przychodnią lub inną placówką hipertensjologii;
- 13) kierowanie specjalizacją w hipertensjologii innych lekarzy;
- 14) doskonalenie zawodowe innych pracowników medycznych;
- 15) kierowanie eksperymentem medycznym i badaniami klinicznymi w dziedzinie hipertensjologii.

3. Uzyskane kompetencje społeczne

Lekarz w czasie szkolenia specjalizacyjnego kształtuje i rozwija postawę etyczną oraz doskonali kompetencje zawodowe, a w szczególności:

- 1) kierowanie się w swoich działaniach nadrzędną zasadą dobra chorego;
- 2) respektowanie społecznie akceptowanego systemu wartości oraz zasad deontologicznych;
- 3) umiejętność podejmowania decyzji oraz gotowość wzięcia odpowiedzialności za postępowanie swoje i powierzonego sobie zespołu;
- 4) umiejętność właściwej organizacji pracy własnej i harmonijnej współpracy w zespole;
- 5) umiejętność nawiązywania relacji z pacjentem oraz rodziną i opiekunem pacjenta, z poszanowaniem godności osobistej oraz różnicowania kulturowego, etnicznego i społecznego;
- 6) znajomość psychologicznych uwarunkowań relacji lekarz-pacjent;
- 7) umiejętność przekazywania informacji o stanie zdrowia, rokowaniach i postępowaniu diagnostyczno-terapeutycznym.

II. WYMAGANA WIEDZA

Oczekuje się, że lekarz po ukończeniu szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie hipertensjologii wykaże się przedstawioną poniżej wiedzą:

1. Definicja i klasyfikacja nadciśnienia tętniczego.

2. Epidemiologia:

- 1) występowanie pierwotnego i wtórnego nadciśnienia tętniczego;
- 2) wpływ wieku, płci i warunków socjoekonomicznych na ciśnienie krwi;
- 3) ciśnienie skurczowe, rozkurczowe i ciśnienie tętna jako czynniki ryzyka chorób układu sercowo-naczyniowego;
- 4) współistniejące czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego u chorych na nadciśnienie tętnicze;
- 5) interakcje czynników ryzyka.

3. Etiologia i patofizjologia:

- 1) pierwotne nadciśnienie:
  - a) czynniki genetyczne,
  - b) czynniki środowiskowe,
  - c) zaburzenia nerwowej regulacji układu krążenia,
  - d) zaburzenia czynności i struktury nerek,
  - e) układ renina-angiotensyna-aldosteron,
  - f) dysfunkcja śródbłonna,
  - g) inne czynniki humoralno-endokrynne,
  - h) oporność na insulinę i inne czynniki metaboliczne,
  - i) zmiany strukturalne w układzie sercowo-naczyniowym,
  - j) hipoteza wieloczynnikowa;
- 2) hemodynamika wczesnego, późnego i powikłanego nadciśnienia.

4. Towarzyszące czynniki ryzyka:

- 1) otyłość (centralna i obwodowa);
- 2) obturacyjny bezdech podczas snu;
- 3) zaburzenia metabolizmu glukozy:
  - a) oporność na insulinę,
  - b) zaburzenia tolerancji glukozy,
  - c) cukrzyca;
- 4) dyslipidemia;

- 5) zespół metaboliczny;
- 6) hiperurykemia;
- 7) inne.

5. Uszkodzenia narządowe:

- 1) sposób oceny uszkodzeń narządowych;
- 2) kliniczne znaczenie uszkodzeń narządowych;
- 3) lokalizacja/ typ uszkodzenia narządowego:
  - a) serce:
    - przerost lewej komory,
    - dysfunkcja skurczowa/rozkurczowa,
    - choroba niedokrwienna,
    - zaburzenia rytmu,
    - niewydolność krążenia,
  - b) mózg:
    - przejściowe napady niedokrwienia,
    - udar niedokrwienny/ krwotoczny,
    - zaburzenia funkcji poznawczej/ demencja,
  - c) naczynia siatkówki,
  - d) duże i małe tętnice:
    - dysfunkcja śródbłonna,
    - pogrubienie ściany/ blaszki,
    - sztywność tętnic,
    - mikroangiopatia,
  - e) nerki:
    - metody oceny stopnia niewydolności nerek,
    - klasyfikacja przewlekłej choroby nerek.

6. Diagnozowanie:

- 1) wywiad;
- 2) badanie fizykalne;
- 3) pomiary ciśnienia krwi:
  - a) pomiary gabinetowe:
    - aspekty metodyczne,
    - błędy pomiaru,
    - pomiar ciśnienia krwi po pionizacji (próba ortostatyczna),
  - b) automatyczne monitorowanie ciśnienia:
    - dostępna aparatura,
    - obowiązująca metodologia,
    - analiza danych,
    - wartości referencyjne,
    - podstawowe zaburzenia rytmu dobowego ciśnienia tętniczego,
    - wskazania,
  - c) pomiary domowe:
    - dostępna aparatura,
    - obowiązująca metodologia,
    - wartości referencyjne,
    - wskazania,
  - d) pomiar ciśnienia krwi podczas wysiłku i w innych warunkach;
- 4) badania dodatkowe podstawowe;
- 5) badania dodatkowe zalecane;

6) stratyfikacja globalnego ryzyka sercowo-naczyniowego.

7. Korzyści wynikające z leczenia:

- 1) programy badawcze dotyczące zachorowalności i śmiertelności;
- 2) programy badawcze z pośrednimi punktami końcowymi;
- 3) leczenie przeciwnadciśnieniowe a demencja;
- 4) grupy wysokiego ryzyka i wtórna prewencja sercowo-naczyniowa;
- 5) cele leczenia przeciwnadciśnieniowego;
- 6) docelowe wartości ciśnienia krwi.

8. Modyfikacja stylu życia:

- 1) zaprzestanie palenia tytoniu;
- 2) redukcja ciężaru ciała;
- 3) zwiększenie aktywności fizycznej;
- 4) zmniejszenie spożycia soli kuchennej;
- 5) wzrost spożycia potasu;
- 6) ograniczenie spożycia alkoholu;
- 7) inne interwencje dietetyczne;
- 8) edukacja chorych i opiekunów a współpraca chorego w procesie terapeutycznym.

9. Farmakoterapia:

- 1) klasy leków przeciwnadciśnieniowych;
- 2) farmakokinetyka leków przeciwnadciśnieniowych;
- 3) farmakodynamika leków przeciwnadciśnieniowych;
- 4) działania niepożądane;
- 5) interakcje lekowe;
- 6) strategie terapeutyczne:
  - a) algorytm terapii hipotensyjnej,
  - b) zasady wyboru leku pierwszego rzutu,
  - c) leczenie skojarzone nadciśnienia tętniczego,
  - d) stałe kombinacje leków hipotensyjnych,
  - e) indywidualizacja terapii hipotensyjnej,
  - f) chronoterapia nadciśnienia tętniczego,
  - g) strategie poprawy współpracy pacjenta w procesie leczenia,
  - h) leczenie pozahipotensyjne.

10. Nadciśnienie odporne:

- 1) definicja;
- 2) występowanie;
- 3) przyczyny;
- 4) postępowanie diagnostyczne;
- 5) leczenie farmakologiczne;
- 6) leczenie zabiegowe.

11. Stany nagłe i pilne w nadciśnieniu tętniczym:

- 1) nadciśnienie złośliwe;
- 2) stan przedrzucawkowy i rzucawka;
- 3) ostry udar;
- 4) ostry zespół wieńcowy;
- 5) nadciśnienie w okresie okołoperacyjnym.

12. Nadciśnienie wtórne:

- 1) choroby nerek;
- 2) nadciśnienie naczyniowo-nerkowe z uwzględnieniem dysplazji włóknisto-mięśniowej w tętnicach innych niż nerkowe;
- 3) hiperaldosteronizm pierwotny;

- 4) guz chromochłonny i przyzwojaki z uwzględnieniem rodzinie uwarunkowanych zespołów guza chromochłonnego i przyzwojaków;
- 5) zespół Cushinga;
- 6) nadczynność i niedoczynność tarczycy;
- 7) nadczynność przytarczyc;
- 8) inne przyczyny hormonalne;
- 9) koarktacja aorty;
- 10) zespół obturacyjnego bezdechu podczas snu;
- 11) nadciśnienie polekowe i wywołane substancjami egzogennymi;
- 12) postaci monogenowe nadciśnienia tętniczego.

13. Leczenie wybranych grup chorych:

- 1) cukrzyca;
- 2) nefropatia cukrzycowa i niecukrzycowa;
- 3) niewydolność nerek;
- 4) dzieci i młodzież;
- 5) chorzy w wieku podeszłym i bardzo podeszłym;
- 6) nadciśnienie u kobiet w ciąży;
- 7) nadciśnienie w okresie okołoperacyjnym;
- 8) chorzy z przebyłym zawałem serca;
- 9) chorzy po udarze;
- 10) nadciśnienie po transplantacji.

14. Aspekty farmakoekonomiczne.

15. Zasady prowadzenia i analizy wyników badań klinicznych.

16. Organizacja ośrodka diagnostyki i leczenia nadciśnienia tętniczego.

17. Zasady profilaktyki oraz zwalczania zakażeń szpitalnych i racjonalna antybiotykoterapia.

III. WYMAGANE UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNE

Oczekuje się, że po ukończeniu szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie hipertensjologii lekarz wykaże się umiejętnościami:

- 1) przeprowadzenia podmiotowego i przedmiotowego badania chorego na nadciśnienie tętnicze z uwzględnieniem badania neurologicznego i badania dna oka;
- 2) wykonania pomiarów ciśnienia tętniczego krwi różnymi metodami, oceny wyników 24-godzinnej automatycznej rejestracji ciśnienia oraz pomiarów domowych;
- 3) interpretacji wyników badań laboratoryjnych obowiązujących w diagnostyce pierwotnego i wtórnego nadciśnienia;
- 4) interpretacji wyników badań obrazowych: USG (nerek, tętnic szyjnych, tętnic nerkowych i biodrowych), badania echokardiograficznego, tomografii komputerowa i rezonansu magnetycznego;
- 5) interpretacji badań izotopowych stosowanych w diagnostyce nadciśnienia tętniczego;
- 6) interpretacji badań radiologicznych kontrastowych (arteriografia tętnic nerkowych i szyjnych, koronarografia);
- 7) oceny układu krążenia (EKG, próba wysiłkowa, próba ortostatyczna, badanie holterowskie EKG);
- 8) interpretacji wyników badań genetycznych we wtórnych postaciach nadciśnienia tętniczego;
- 9) interpretacji wyniku badania polisomnograficznego;

- 10) interpretacji wyniku badania cewnikowania żył nadnerczowych;
- 11) edukacji chorych na nadciśnienie tętnicze;
- 12) rozpoznawania rodzajów bólu, oceny klinicznej (w tym ilościowa i jakościowa) oraz nabytej wiedzy na temat aktualnych zasad leczenia bólu wg WHO.

IV. FORMY I METODY SZKOLENIA

A – Kursy specjalizacyjne

Uwaga: Lekarz uzyska zaliczenie tylko tych kursów, które zostały wpisane na prowadzoną przez CMKP listę kursów specjalizacyjnych, publikowaną corocznie na stronie internetowej CMKP: www.cmkp.edu.pl.

Czas trwania kursów jest określony w dniach i godzinach dydaktycznych, przy czym 1 godzina dydaktyczna = 45 minut. Łączny czas trwania poszczególnych zajęć dydaktycznych w trakcie jednego dnia kursu nie może przekraczać 8 godzin dydaktycznych.

Wybrane kursy specjalizacyjne mogą być realizowane w formie e-learningowej.

1. Kurs wprowadzający: „Wprowadzenie do specjalizacji w dziedzinie hipertensjologii”

Cel kursu: zapoznanie lekarzy z podstawami epidemiologii, etiologii i patogenezą nadciśnienia tętniczego, diagnostyką powikłań i wtórnych form nadciśnienia oraz zasadami niefarmakologicznego i farmakologicznego leczenia przeciwnadciśnieniowego.

Zakres wiedzy:

- 1) zasady wiedzy medycznej opartej na dowodach (ang. *evidence-based medicine*);
- 2) podstawy farmakoekonomiki, diagnostyki i terapii nadciśnienia tętniczego;
- 3) epidemiologia nadciśnienia tętniczego;
- 4) etiologia i patogenezą nadciśnienia tętniczego;
- 5) klasyfikacje nadciśnienia tętniczego;
- 6) metodyka pomiaru ciśnienia tętniczego;
- 7) całodobowe automatyczne monitorowanie ciśnienia tętniczego;
- 8) symptomatologia nadciśnienia i jego powikłań;
- 9) diagnostyka różnicowa nadciśnienia tętniczego;
- 10) nadciśnienie tętnicze wtórne;
- 11) leczenie niefarmakologiczne nadciśnienia tętniczego;
- 12) leczenie farmakologiczne nadciśnienia tętniczego;
- 13) leczenie zabiegowe nadciśnienia tętniczego;
- 14) najnowsze zalecenia i stanowiska towarzystw naukowych dotyczące diagnostyki i leczenia nadciśnienia tętniczego.

Czas trwania kursu: 4 dni (32 godziny dydaktyczne).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

2. Kurs: „Diagnostyka laboratoryjna i obrazowa w hipertensjologii”

Cel kursu: zapoznanie uczestników z przydatnością wykonywania badań metod biochemicznych, genetycznych i wizualizacyjnych u chorego z nadciśnieniem tętniczym, w szczególności ich przydatności dla oceny zaawansowania powikłań narządowych i diagnostyki wtórnych form nadciśnienia tętniczego.

Zakres wiedzy:

- 1) podstawowe badania biochemiczne u chorego z nadciśnieniem tętniczym;
- 2) badania laboratoryjne we wtórnych postaciach nadciśnienia tętniczego;
- 3) badania genetyczne w diagnostyce nadciśnienia tętniczego;
- 4) badanie echokardiograficzne serca;
- 5) badanie ultrasonograficzne nerek i nadnerczy (wraz z oceną tętnic nerkowych);
- 6) arteriografia tętnic nerkowych;
- 7) badanie ultrasonograficzne tętnic szyjnych;
- 8) badania izotopowe stosowane w diagnostyce nadciśnienia tętniczego;
- 9) obrazowanie metodą tomografii komputerowej i rezonansu magnetycznego.

Czas trwania kursu: 2 dni (16 godzin dydaktycznych).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

3. Kurs: „Leczenie nadciśnienia tętniczego”

Cel kursu: zaznajomienie lekarzy z postęпами wiedzy w zakresie wskazań i metod niefarmakologicznego i farmakologicznego leczenia nadciśnienia tętniczego, a także zasad monoterapii i skojarzonej terapii hipotensyjnej.

Zakres wiedzy:

- 1) aktualne wskazania i cele terapii nadciśnienia tętniczego;
- 2) leczenie niefarmakologiczne nadciśnienia tętniczego;
- 3) zasady monoterapii i skojarzonego leczenia farmakologicznego nadciśnienia tętniczego;
- 4) farmakologia kliniczna poszczególnych grup leków przeciwnadciśnieniowych;
- 5) nadciśnienie tętnicze oporne;
- 6) leczenie nadciśnienia u chorych w wieku podeszłym i bardzo podeszłym;
- 7) terapia hipotensyjna w cukrzycy, chorobie wieńcowej, niewydolności serca oraz chorobach nerek;
- 8) leczenie w stanach nagłych i zagrożenia życia;
- 9) duże próby kliniczne i metaanalizy oceniające wpływ terapii hipotensyjnej;
- 10) leczenie zabiegowe nadciśnienia tętniczego;
- 11) edukacja chorych z nadciśnieniem tętniczym.

Czas trwania kursu: 4 dni (32 godziny dydaktyczne).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

4. Kurs: „Nadciśnienie tętnicze u dzieci, młodzieży i kobiet”

Cel kursu: zapoznanie z odrębnościami diagnostycznymi i terapeutycznymi nadciśnienia tętniczego u dzieci, młodzieży oraz u kobiet.

Zakres wiedzy:

- 1) odrębności diagnostyczne nadciśnienia tętniczego u dzieci;
- 2) najczęstsze formy nadciśnienia wtórnego w poszczególnych okresach życia dziecka;
- 3) odrębności w postępowaniu terapeutycznym u dzieci (dawkowanie leków) i młodzieży;
- 4) nadciśnienie tętnicze w okresie ciąży i karmienia;

5) nadciśnienie tętnicze u kobiet w okresie prokreacji i menopauzy.

Czas trwania kursu: 2 dni (16 godzin dydaktycznych).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

5. Kurs: „Postępowanie we wtórnych postaciach nadciśnienia tętniczego”

Cel kursu: zaznajomienie lekarzy z zasadami diagnostyki i leczenia wtórnych postaci nadciśnienia tętniczego.

Zakres wiedzy:

- 1) postępowanie w guzie chromochłonnym i przyzwojakach;
- 2) odrębności postępowania u chorych z rodzinną predyspozycją do rozwoju guza chromochłonnego/ przyzwojaków;
- 3) postępowanie w pierwotnym hiperaldosteronizmie;
- 4) postępowanie w nadciśnieniu tętniczym naczyniowo-nerkowym;
- 5) postępowanie dysplazji włóknisto-mięśniowej w tętnicach innych niż nerkowe;
- 6) postępowanie w obturacyjnym bezdechu sennym;
- 7) postępowanie w innych hormonalnie uwarunkowanych postaciach nadciśnienia tętniczego;
- 8) edukacja chorych i członków rodzin z wtórnymi postaciami nadciśnienia tętniczego.

Czas trwania kursu: 2 dni (16 godzin dydaktycznych).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

6. Kurs: „Problemy onkologiczne w hipertensjologii”

Cel kursu: zaznajomienie lekarzy z chorobami nowotworowymi i lekami cytostatycznymi prowadzącymi do wtórnego nadciśnienia tętniczego oraz zasadami leczenia hipotensyjnego u osób z chorobami nowotworowymi.

Zakres wiedzy:

- 1) omówienie związku niektórych nowotworów (guz chromochłonny, guzy przysadki, guzy kory nadnerczy, guzy nerek, guzy tarczycy i przytarczyc, guzy ektopowe) z rozwojem nadciśnienia tętniczego;
- 2) diagnostyka i leczenie złośliwego guza chromochłonnego;
- 3) zasady leczenia hipotensyjnego u osób z chorobami nowotworowymi;
- 4) leczenie nadciśnienia tętniczego w okresie okołoperacyjnym;
- 5) wpływ leków cytostatycznych i immunosupresyjnych na rozwój nadciśnienia tętniczego.

Czas trwania kursu: 1 dzień (8 godzin dydaktycznych).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie sprawdzianu z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzanego przez kierownika kursu.

7. Kurs: „Ratownictwo medyczne”

Cel kursu:

Oczekuje się, że lekarz po ukończeniu kursu wykaże się znajomością zaawansowanych technik resuscytacji krążeniowo-oddechowej oraz ratunkowego leczenia urazów.

Zakres wiedzy:

Dzień I. Wprowadzenie do medycyny ratunkowej, mechanizmy powstawania bólu oraz metody kontroli bólu przewlekłego:

- 1) historia rozwoju medycyny ratunkowej;
- 2) założenia organizacyjne i zadania medycyny ratunkowej we współczesnych systemach ochrony zdrowia. Podstawy prawne w Polsce;
- 3) struktura, organizacja i funkcjonowanie szpitalnego oddziału ratunkowego;
- 4) epidemiologia nagłych zagrożeń zdrowia i życia;
- 5) monitorowanie funkcji życiowych i ocena kliniczna pacjenta w szpitalnym oddziale ratunkowym;
- 6) śródszpitalna segregacja medyczna – *triage* śródszpitalny, dokumentacja medyczna, ruch chorych w SOR;
- 7) definicja i patomechanizm bólu przewlekłego;
- 8) klasyfikacja bólu;
- 9) ocena kliniczna chorego z bólem;
- 10) ocena nasilenia bólu (ilościowa) – skale bólowe;
- 11) charakterystyka bólu (ocena jakościowa) – kwestionariusze i inne narzędzia oceny jakościowej;
- 12) ocena skuteczności leczenia bólu przewlekłego;
- 13) ocena kliniczna chorego z bólem przewlekłym;
- 14) farmakoterapia bólu;
- 15) nefarmakologiczne metody kontroli bólu;
- 16) skutki niewłaściwej kontroli bólu.

Dzień II. Zaawansowana resuscytacja krążeniowo-oddechowa:

- 1) epidemiologia, klinika i diagnostyka nagłego zatrzymania krążenia;
- 2) podstawy zaawansowanej resuscytacji oddechowej u dorosłych: ratunkowa drożność dróg oddechowych, techniki prowadzenia oddechu zastępczego, monitorowanie jakości i skuteczności wentylacji zastępczej;
- 3) podstawy zaawansowanej resuscytacji krążenia u dorosłych: techniki bezprzyrządowego wspomaganie krążenia, technologie krążenia zastępczego, monitorowanie jakości i skuteczności krążenia zastępczego;
- 4) elektroterapia w nagłym zatrzymaniu krążenia i w stanach zagrażających NZK;
- 5) ratunkowe dostępy donaczyniowe;
- 6) farmakoterapia nagłego zatrzymania krążenia.

Dzień III. Zaawansowana resuscytacja krążeniowo-oddechowa (cd.):

- 1) epidemiologia i klinika nagłych zatrzymań krążenia u dzieci, odrębności anatomiczno-fizjologicznych wieku dziecięcego;
- 2) specyfika zaawansowanej resuscytacji krążeniowo-oddechowej noworodków, niemowląt i dzieci: drożność dróg oddechowych, wentylacja zastępcza, wspomaganie krążenia, farmako- i płynoterapia;
- 3) współczesne zalecenia i algorytmy prowadzenia resuscytacji krążeniowo-oddechowej: zespół resuscytacyjny – jego zadania i monitorowanie skuteczności;
- 4) resuscytacja krążeniowo-oddechowa w sytuacjach szczególnych: wstrząs anafilaktyczny, wstrząs kardiogeny, wstrząs septyczny, resuscytacja ciężarnych, podtopienie, hipotermia, porażenie prądem/piorunem, ostry zespół wieńcowy, udar mózgowy;
- 5) etyczne i prawne aspekty resuscytacji krążeniowo-mózgowej, DNR, stwierdzenie zgonu, śmierć mózgu;

- 6) wprowadzenie do intensywnej terapii poresuscytacyjnej: wentylacja zastępcza, protekcja centralnego układu nerwowego, hipotermia terapeutyczna, terapia nerkozastępcza, tlenoterapia hiperbaryczna.

Dzień IV. Ratunkowe leczenie urazów:

- 1) epidemiologia okołourazowych mnogich, ciężkich obrażeń ciała;
- 2) zadania ratownictwa medycznego i medycyny ratunkowej w postępowaniu okołourazowym: centra urazowe w Polsce – legislacja, finansowanie;
- 3) wstępna ocena poszkodowanych i postępowanie ratunkowe w mnogich obrażeniach okołourazowych w okresie przedszpitalnym: ocena kinetyki urazu, raport przedszpitalny, przekaz telemedyczny, transport chorego z obrażeniami okołourazowymi;
- 4) ocena wtórna pacjenta z mnogimi obrażeniami w szpitalnym oddziale ratunkowym: resuscytacja okołourazowa, *triage* śródszpitalny, diagnostyka przyłóżkowa, skale ciężkości urazów;
- 5) *Trauma team*: organizacja, zadania w leczeniu wstępnym obrażeń, ocena skuteczności;
- 6) krwotoki, okołourazowa resuscytacja płynowa;
- 7) wybrane procedury leczenia okołourazowego: drożność dróg oddechowych, torakotomia ratunkowa, drenaż opłucnowy, *damage control*.

Dzień V. Ratunkowe leczenie urazów (cd.):

- 1) specyfika urazów i postępowania okołourazowego u dzieci;
- 2) wybrane sytuacje leczenia okołourazowego: urazy u ciężarnych, obrażenia u osób w wieku podeszłym, urazy głowy i rdzenia kręgowego, urazy twarzoczaszki, urazy narządu wzroku, urazy klatki piersiowej, urazy kończyn, urazy jamy brzusznej i miednicy małej, urazy oparzeniowe, urazy postrzałowe;
- 3) zdarzenia masowe i katastrofy, *triage* przedszpitalny.

Czas trwania kursu: 5 dni (40 godzin dydaktycznych).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz sprawdzian testowy i sprawdzian praktyczny z wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzane przez kierownika kursu.

8. Kurs: „Zdrowie publiczne”

Część I: Zdrowie publiczne

Zakres wiedzy:

1. Wprowadzenie do zagadnień zdrowia publicznego:

- 1) ochrona zdrowia a zdrowie publiczne, geneza, przedmiot zdrowia publicznego jako dyscypliny naukowej i działalności praktycznej;
- 2) wielosektorowość i multidyscyplinarność ochrony zdrowia, prozdrowotna polityka publiczna w krajach wysokorozwiniętych;
- 3) aktualne problemy zdrowia publicznego w Polsce i UE.

2. Organizacja i ekonomika zdrowia:

- 1) systemy ochrony zdrowia na świecie – podstawowe modele organizacji i finansowania, transformacje systemów – ich przyczyny, kierunki i cele zmian;
- 2) zasady organizacji i finansowania systemu opieki zdrowotnej w Polsce;
- 3) instytucje zdrowia publicznego w Polsce: Państwowa Inspekcja Sanitarna, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowe Biuro Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Krajowe Centrum Do Spraw AIDS, zadania własne

samorządu terytorialnego oraz administracji centralnej: organizacja, zadania, instrumenty działania;

- 4) wspólnotowe i międzynarodowe regulacje prawne ochrony zdrowia;
- 5) podstawowe pojęcia ekonomii zdrowia: popyt i podaż świadczeń zdrowotnych; odmienności rynku świadczeń zdrowotnych od innych towarów i usług, asymetria informacji i pełnomocnictwo, koncepcje potrzeby zdrowotnej, równość i sprawiedliwość społeczna oraz efektywność jako kryterium optymalnej alokacji zasobów, koszty bezpośrednie i pośrednie choroby, koszty terapii i następstw choroby;
- 6) ocena technologii medycznych jako narzędzie podejmowania decyzji alokacji publicznych środków na opiekę zdrowotną;
- 7) zasady funkcjonowania systemu refundacji leków w Polsce: cele i narzędzia polityki lekowej państwa a regulacje wspólnotowe;
- 8) wskaźniki stanu zdrowia i funkcjonowania opieki zdrowotnej w krajach OECD.

3. Zdrowie ludności i jego ocena:

- 1) pojęcie zdrowia i choroby – przegląd wybranych koncepcji teoretycznych;
- 2) społeczne i ekonomiczne determinanty zdrowia;
- 3) podstawowe pojęcia epidemiologii, mierniki rozpowszechnienia zjawisk zdrowotnych w populacji;
- 4) epidemiologia jako narzędzie zdrowia publicznego: źródła informacji o sytuacji zdrowotnej oraz określanie potrzeb zdrowotnych ludności;
- 5) sytuacja zdrowotna Polski na tle Europy i świata;
- 6) procesy demograficzne a planowanie celów systemu ochrony zdrowia;
- 7) epidemiologia wybranych chorób zakaźnych: zakażenia wewnątrzszpitalne w Polsce i w Europie.

4. Promocja i profilaktyka zdrowotna:

- 1) podstawowe definicje: profilaktyka, promocja zdrowia, edukacja zdrowotna;
- 2) geneza, kierunki działania i strategie promocji zdrowia;
- 3) rola edukacji pacjenta w systemie opieki zdrowotnej;
- 4) zasady Evidence Based Public Health;
- 5) programy zdrowotne jako narzędzie profilaktyki i promocji zdrowia (Narodowy Program Zdrowia, Narodowy Program Zwalczania Chorób Nowotworowych, Narodowy Program Przeciwdziałania Chorobom Cywilizacyjnym – POL-HEALTH, Narodowy Program Wyrównywania Dostępności do Profilaktyki i Leczenia Chorób Układu Sercowo Naczyniowego POLKARD, Program Ograniczania Zdrowotnych Następstw Palenia Tytoniu w Polsce, Narodowy Program Ochrony Zdrowia Psychicznego, przegląd programów samorządowych).

5. Bioetyka:

- 1) etyczne podstawy zdrowia publicznego: prawa człowieka a system opieki zdrowotnej, etyczne modele systemów opieki zdrowotnej, wolność indywidualna i jej granice w obszarze polityki zdrowotnej, solidaryzm społeczny, sprawiedliwość w dostępie do świadczeń zdrowotnych, równy dostęp do świadczeń zdrowotnych;
- 2) kluczowe wartości zdrowia publicznego: wartość zdrowia, wartość autonomii pacjenta, prywatność, zdrowie populacji, odpowiedzialność obywatela a odpowiedzialność władz publicznych za jego zdrowie;
- 3) wybrane dylematy etyczne zdrowia publicznego: równość dostępu do świadczeń a efektywność systemu opieki zdrowotnej, wysoka jakość świadczeń a efektywność systemu opieki zdrowotnej, wszechstronność a równość w dostępie do świadczeń, pluralizm światopoglądowy a działania władz publicznych w obszarze zdrowia publicznego, wyrównywanie nierówności zdrowotnych, refundacja kosztów leczenia

i leków, finansowanie procedur o wysokiej kosztowności, finansowanie leczenia chorób rzadkich;

- 4) rola lekarza w zdrowiu publicznym: lekarskie standardy etyczne i ich związek ze zdrowiem publicznym, lekarz w promocji i profilaktyce zdrowotnej, konflikty interesów pracowników ochrony zdrowia;
- 5) zagadnienia zdrowia publicznego w wybranych regulacjach bioetycznych: regulacje etyczne samorządów zawodów medycznych, Europejska Konwencja Bioetyczna.

Czas trwania części I: 5 dni (40 godzin dydaktycznych).

Część II: Orzecznictwo lekarskie

Zakres wiedzy:

- 1) system zabezpieczenia społecznego choroby i jej następstw w Polsce;
- 2) rodzaje świadczeń z zabezpieczenia społecznego oraz warunki ich nabywania;
- 3) ogólne zasady i tryb przyznawania świadczeń dla ubezpieczonych i ich rodzin;
- 4) rola i zadania lekarzy leczących w procesie ubiegania się przez pacjenta o przyznanie świadczeń z zabezpieczenia społecznego;
- 5) rola orzecznictwa lekarskiego w zabezpieczeniu społecznym;
- 6) zasady i tryb orzekania lekarskiego o:
  - a) czasowej niezdolności do pracy,
  - b) potrzebie rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej,
  - c) okolicznościach uzasadniających przyznanie uprawnień do świadczenia rehabilitacyjnego lub przedłużonego okresu zasiłkowego,
  - d) celowości przekwalifikowania zawodowego,
  - e) prawie do renty socjalnej,
  - f) niezdolności do pracy zarobkowej i jej stopniach,
  - g) całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym,
  - h) inwalidztwie funkcjonariuszy i żołnierzy zawodowych,
  - i) niezdolności do samodzielnej egzystencji,
  - j) okresie trwania: niezdolności do pracy, niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, niezdolności do samodzielnej egzystencji,
  - k) niepełnosprawności dzieci i dorosłych,
  - l) procentowym uszczerbku na zdrowiu;
- 7) opiniodawstwo sądowo-lekarskie;
- 8) Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF);
- 9) orzecznictwo lekarskie w ubezpieczeniach komercyjnych;
- 10) rola kompleksowej rehabilitacji w prewencji rentowej.

Czas trwania części II: 3 dni (24 godziny dydaktyczne).

Czas trwania kursu ogółem – część I i część II: 8 dni (64 godziny dydaktyczne).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie kolokwium z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzane przez kierownika kursu.

9. Kurs: „Prawo medyczne”

Cel kursu:

Oczekuje się, że lekarz po ukończeniu kursu wykaże się znajomością podstawowych przepisów prawa w zakresie wykonywania zawodu lekarza i lekarza dentystry oraz odpowiedzialności.

Zakres wiedzy:

- 1) zasady sprawowania opieki zdrowotnej w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) zasady wykonywania działalności leczniczej:
  - a) świadczenia zdrowotne,
  - b) podmioty lecznicze – rejestracja, zasady działania, szpitale kliniczne, nadzór,
  - c) działalność lecznicza lekarza, lekarza dentystry w formie praktyki zawodowej,
  - d) nadzór specjalistyczny i kontrole;
- 3) zasady wykonywania zawodu lekarza:
  - a) definicja zawodu lekarza,
  - b) prawo wykonywania zawodu,
  - c) uprawnienia i obowiązki zawodowe lekarza,
  - d) kwalifikacje zawodowe,
  - e) eksperyment medyczny,
  - f) zasady prowadzenia badań klinicznych,
  - g) dokumentacja medyczna,
  - h) prawa pacjenta a powinności lekarza (pojęcie świadomej zgody, prawo do odmowy udzielenia świadczenia),
  - i) stwierdzenie zgonu i ustalenie przyczyn zgonu;
- 4) zasady powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego:
  - a) prawa i obowiązki osoby ubezpieczonej i lekarza ubezpieczenia zdrowotnego,
  - b) organizacja udzielania i zakres świadczeń z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego,
  - c) dokumentacja związana z udzielaniem świadczeń z tytułu ubezpieczenia;
- 5) zasady wypisywania recept na leki oraz zleceń na wyroby medyczne;
- 6) zasady działania samorządu lekarskiego:
  - a) zadania izb lekarskich,
  - b) prawa i obowiązki członków samorządu lekarskiego,
  - c) odpowiedzialność zawodowa lekarzy – postępowanie wyjaśniające przed rzecznikiem odpowiedzialności zawodowej, postępowanie przed sądem lekarskim,
- 7) uregulowania szczególne dotyczące postępowania lekarza w innych ustawach, w tym w szczególności:
  - a) sztucznej prokreacji,
  - b) przeszczepiania narządów i tkanek,
  - c) przerywania ciąży,
  - d) zabiegów estetycznych,
  - e) leczenia paliatywnego i stanów terminalnych,
  - f) chorób psychicznych,
  - g) niektórych chorób zakaźnych,
  - h) przeciwdziałania i leczenia uzależnień,
  - i) badań klinicznych;
- 8) odpowiedzialność prawna lekarza – karna, cywilna:
  - a) odpowiedzialność karna (nieudzielenie pomocy, działanie bez zgody, naruszenie tajemnicy lekarskiej),
  - b) odpowiedzialność cywilna (ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej).

Czas trwania kursu: 3 dni (24 godziny dydaktyczne).

Forma zaliczenia kursu: potwierdzenie uczestnictwa w kursie oraz zaliczenie kolokwium z zakresu wiedzy objętej programem kursu, przeprowadzane przez kierownika kursu.

B – Staże kierunkowe

Lekarz jest zobowiązany do odbycia niżej wymienionych staży. Czas trwania stażu podany jest w tygodniach i dniach roboczych w wymiarze czasu pracy 7 godzin 35 minut dziennie. Staż należy przedłużyć o każdy dzień nieobecności, w tym również o dni ustawowo wolne od pracy w danym roku.

1. Staż podstawowy w zakresie hipertensjologii

Zakres wiedzy teoretycznej

Zakres wiedzy teoretycznej pokrywa się w całości z punktem II niniejszego programu: „Wymagana wiedza”.

Zakres umiejętności praktycznych

Zakres umiejętności praktycznych pokrywa się w całości z punktem III niniejszego programu: „Wymagane umiejętności praktyczne”.

Forma zaliczenia stażu (u kierownika specjalizacji):

- 1) złożenie kolokwium z zakresu wiedzy teoretycznej objętej programem stażu kierunkowego;
- 2) zaliczenie sprawdzianu z umiejętności praktycznych – potwierdzenie przez kierownika specjalizacji wykonanych przez lekarza zabiegów lub procedur medycznych objętych programem stażu.

Czas trwania stażu: 61 tygodni (305 dni roboczych).

Miejsce stażu: jednostka, która uzyskała akredytację do prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie hipertensjologii.

2. Staż kierunkowy w zakresie kardiologii

Staż nie obowiązuje lekarza posiadającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie kardiologii. W czasie przeznaczonym na wyżej wymieniony staż lekarz odbywa staż podstawowy w zakresie hipertensjologii.

Zakres wiedzy teoretycznej:

Patogeneza, diagnostyka i terapia:

- a) choroby niedokrwiennej serca,
- b) niewydolności serca,
- c) zaburzeń rytmu serca,
- d) omdleń,
- e) kardiomiopatii,
- f) zastawkowych wad serca,
- g) stanów zagrożenia życia,
- h) chorób dużych naczyń.

Zakres umiejętności praktycznych:

- 1) badanie elektrokardiograficzne;
- 2) próba wysiłkowa elektrokardiograficzna;
- 3) 24-godzinne monitorowanie EKG metodą Holtera;
- 4) badanie echokardiograficzne w zakresie rozpoznawania przerostu mięśnia lewej komory serca.

Wykaz zabiegów i procedur medycznych, które lekarz jest zobowiązany samodzielnie wykonać:

- 1) badanie elektrokardiograficzne;
- 2) próba wysiłkowa elektrokardiograficzna;
- 3) uczestniczenie w leczeniu stanów ostrych, między innymi ostrego zespołu wieńcowego, ostrej niewydolności lewokomorowej, zaburzeń rytmu serca oraz zatrzymania krążenia.

Forma zaliczenia stażu (u kierownika stażu):

- 1) złożenie kolokwium z zakresu wiedzy teoretycznej objętej programem stażu kierunkowego;
- 2) zaliczenie sprawdzianu z umiejętności praktycznych – potwierdzenie przez kierownika stażu wykonanych przez lekarza zabiegów lub procedur medycznych objętych programem stażu.

Czas trwania stażu: 8 tygodni (40 dni roboczych), w tym 2 tygodnie (10 dni roboczych) poświęcone intensywnej opiece kardiologicznej.

Miejsce stażu: jednostka, która uzyskała akredytację do prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie kardiologii lub ww. stażu.

3. Staż kierunkowy w zakresie nefrologii

Staż nie obowiązuje lekarza posiadającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie nefrologii. W czasie przeznaczonym na wyżej wymieniony staż lekarz odbywa staż podstawowy w zakresie hipertensjologii.

Zakres wiedzy teoretycznej:

- 1) nadciśnienie tętnicze w chorobach nerek;
- 2) diagnostyka laboratoryjna i obrazowa chorób nerek;
- 3) zaburzenia gospodarki wodno-elektrolitowej i kwasowo-zasadowej;
- 4) pierwotne i wtórne glomerulopatie;
- 5) nefropatia cukrzycowa;
- 6) zapalenia naczyń;
- 7) choroby tkanki śródmiąższowej nerek;
- 8) nerki a ciąża;
- 9) przewlekła choroba nerek;
- 10) hemodializa, dializa otrzewnowa, plazmafereza;
- 11) problematyka związana z nadciśnieniem tętniczym u chorych z przeszczepioną nerką.

Zakres umiejętności praktycznych:

- 1) badanie biochemiczne;
- 2) badanie radiologiczne, ultrasonograficzne, tomografii komputerowej i rezonansu magnetycznego.

Wykaz zabiegów i procedur medycznych, które lekarz jest zobowiązany samodzielnie wykonać:

- 1) badanie podmiotowe i przedmiotowe ze szczególnym uwzględnieniem symptomatologii chorób nerek;
- 2) znajomość odpowiedniego doboru leków przeciwnadciśnieniowych z uwzględnieniem zmian dawkowania w zależności od stopnia niewydolności nerek;
- 3) udzielenie porady odnośnie leczenia nadciśnienia tętniczego u chorego leczonego nerkozastępczo;

- 4) leczenie ostrych zaburzeń gospodarki wodno-elektrolitowej i kwasowo-zasadowej.

Forma zaliczenia stażu (u kierownika stażu):

- 1) złożenie kolokwium z zakresu wiedzy teoretycznej objętej programem stażu kierunkowego;
- 2) zaliczenie sprawdzianu z umiejętności praktycznych – potwierdzenie przez kierownika stażu wykonanych przez lekarza zabiegów lub procedur medycznych objętych programem stażu.

Czas trwania stażu: 4 tygodnie (20 dni roboczych).

Miejsce stażu: jednostka, która uzyskała akredytację do prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie nefrologii lub ww. stażu.

4. Staż kierunkowy w zakresie endokrynologii

Zakres wiedzy teoretycznej

Patogeneza, przebieg choroby i jej powikłania, metody diagnostyczne i zasady leczenia obejmujące:

- 1) guzy przysadki hormonalnie czynne;
- 2) nadczynność i niedoczynność tarczycy;
- 3) zaburzenia homeostazy wapniowo-fosforanowej wywołane chorobami gruczołów przytarczycznych;
- 4) stany hiperkortyzolemii ACTH-niezależnej oraz ACTH-zależnej, w tym ektopowe wydzielanie ACTH;
- 5) guzy nadnerczy przebiegające z hiperaldosteronizmem, hiperkortyzolemią, incydentaloma;
- 6) guz chromochłonny;
- 7) zespoły mnogiej gruczołakowości wewnątrzwydzielniczej – MEN 1, MEN 2A, MEN 2B;
- 8) menopauza – problemy hormonalnej terapii zastępczej.

Zakres umiejętności praktycznych:

- 1) badania hormonalne i testy diagnostyczne;
- 2) badania genetyczne w kierunku zespołów chorobowych współistniejących z guzem chromochłonnym;
- 3) obraz nadnerczy w badaniu ultrasonograficznym, scyntygraficznym, tomografii komputerowej oraz metodzie rezonansu magnetycznego.

Wykaz zabiegów i procedur medycznych, które lekarz jest zobowiązany samodzielnie wykonać:

- 1) prowadzenie chorych z hormonalnie uwarunkowanym wtórnym nadciśnieniem tętniczym, nadczynnością i niedoczynnością tarczycy, nadczynnością i niedoczynnością przytarczyc, niedoczynnością nadnerczy;
- 2) uczestniczenie w leczeniu ostrych stanów, między innymi w przebiegu nadczynności tarczycy, nadczynności przytarczyc, guza chromochłonnego.

Forma zaliczenia stażu (u kierownika stażu):

- 1) złożenie kolokwium z zakresu wiedzy teoretycznej objętej programem stażu kierunkowego;
- 2) zaliczenie sprawdzianu z umiejętności praktycznych – potwierdzenie przez kierownika stażu wykonanych przez lekarza zabiegów lub procedur medycznych objętych programem stażu.

Czas trwania stażu: 4 tygodnie (20 dni roboczych).

Miejsce stażu: jednostka, która uzyskała akredytację do prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie endokrynologii lub ww. stażu.

5. Staż kierunkowy w zakresie diabetologii

Zakres wiedzy teoretycznej:

- 1) epidemiologia cukrzycy typu 1 i typu 2;
- 2) rozpoznawanie cukrzycy i innych form hiperglikemii;
- 3) prewencja pierwotna cukrzycy;
- 4) leczenie cukrzycy typu 1 i typu 2;
- 5) wskaźniki metabolicznego wyrównania cukrzycy;
- 6) patogeneza, podział objawy kliniczne i leczenie przewlekłych naczyniowych powikłań cukrzycy o typie mikro- i makroangiopatii;
- 7) zasady leczenia chorej na cukrzycę w ciąży;
- 8) zasady leczenia cukrzycy u chorych poddawanych zabiegom operacyjnym;
- 9) odrębności leczenia świeżego zawału serca u chorych na cukrzycę.

Zakres umiejętności praktycznych:

- 1) opanowanie badania podmiotowego i przedmiotowego chorego na cukrzycę;
- 2) opanowanie zasad prowadzenia różnych typów insulinoterapii i technik prowadzenia pomiaru glikemii;
- 3) umiejętność leczenia cukrzycy typu 2 współistniejącej z nadciśnieniem tętniczym, otyłością, hiperlipidemią i innymi współistniejącymi chorobami;
- 4) nabycie umiejętności leczenia śpiączek cukrzycowych;
- 5) zapoznanie się z metodami stosowanymi w diagnostyce różnicowej cukrzycy.

Wykaz zabiegów i procedur medycznych, które lekarz jest zobowiązany samodzielnie wykonać:

- 1) wykonanie badań/ prób diagnostycznych;
- 2) badanie dna oka u chorego na cukrzycę.

Forma zaliczenia stażu (u kierownika stażu):

- 1) złożenie kolokwium z zakresu wiedzy teoretycznej objętej programem stażu kierunkowego;
- 2) zaliczenie sprawdzianu z umiejętności praktycznych – potwierdzenie przez kierownika stażu wykonanych przez lekarza zabiegów lub procedur medycznych objętych programem stażu.

Czas trwania stażu: 4 tygodnie (20 dni roboczych).

Miejsce stażu: jednostka, która uzyskała akredytację do prowadzenia szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie diabetologii lub ww. stażu.

C – Szkolenie umiejętności wykonywania zabiegów i procedur medycznych

Wykaz i liczba zabiegów oraz procedur medycznych, które lekarz jest zobowiązany samodzielnie wykonać:

- 1) całodobowe monitorowanie ciśnienia tętniczego – 200;
- 2) badanie dna oka – 50;
- 3) interpretacja wyników badań laboratoryjnych, radiologicznych i izotopowych stosowanych w hipertensjologii – 200;
- 4) kompleksowa diagnostyka nadciśnienia opornego – 150.

Wykaz i liczba zabiegów oraz procedur medycznych, w których lekarz jest zobowiązany uczestniczyć jako pierwsza asysta:

- 1) badanie ultrasonograficzne tt. szyjnych – 20;
- 2) ocena szybkości fali tętna – 40;
- 3) ocena wskaźnika kostka-ramię – 20;
- 4) badanie holterowskie EKG – 20;
- 5) badanie echokardiograficzne serca – 40;
- 6) badanie koronarograficzne – 30;
- 7) badanie ultrasonograficzne nerek i nadnerczy – 20;
- 8) badanie ultrasonograficzne tt. nerkowych – 20;
- 9) obrazowanie za pomocą tomografii komputerowej i rezonansu magnetycznego stosowane w diagnostyce nadciśnienia tętniczego – 20;
- 10) arteriografia tt. nerkowych – 20;
- 11) zabiegi stosowane w leczeniu nadciśnienia wtórnego i opornego – 30;
- 12) polisomnografia – 20;
- 13) zabiegi hemodializy – 20;
- 14) programy edukacyjne dla chorych – 10.

D – Pełnienie dyżurów medycznych

Lekarz pełni dyżury medyczne w wymiarze przeciętnie 10 godzin 5 minut na tydzień lub wykonuje pracę w systemie zmianowym lub równoważnym czasie pracy, w maksymalnym czasie pracy dopuszczonym w przepisach o działalności leczniczej, tj. w wymiarze przeciętnie 48 godzin na tydzień, w tym dyżur medyczny, w przyjętym okresie rozliczeniowym.

W trakcie każdego stażu lekarz pełni dyżury towarzyszące lub samodzielne, po dopuszczeniu przez kierownika specjalizacji lub kierownika danego stażu.

Lekarz pełni dyżury w oddziale, w którym odbywa dany staż.

W przypadku pełnienia dyżuru medycznego objętego programem szkolenia specjalizacyjnego w wymiarze uniemożliwiającym skorzystanie przez lekarza z prawa do co najmniej 11 godzinnego dobowego nieprzerwanego odpoczynku, lekarzowi powinien być udzielony okres odpoczynku bezpośrednio po zakończeniu pełnienia dyżuru medycznego zgodnie z art. 97 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r., o działalności leczniczej (Dz. U. z 2018 r., poz. 160 z późn. zm.). Okres odpoczynku, o którym mowa powyżej nie powoduje wydłużenia szkolenia specjalizacyjnego.

E – Samokształcenie

Lekarz jest zobowiązany do ciągłego i aktywnego samokształcenia w celu pogłębiania swojej wiedzy, śledzenia postępów w dziedzinie hipertensjologii, a w szczególności korzystania z polecanych pozycji piśmiennictwa, uczestniczenia w posiedzeniach edukacyjnych towarzystw naukowych, napisania publikacji i udziału w innych formach samokształcenia wskazanych przez kierownika specjalizacji.

1. Studiowanie piśmiennictwa

Lekarz powinien korzystać z aktualnych podręczników i z czasopism naukowych z zakresu hipertensjologii, a także z innych źródeł wiedzy wskazanych przez kierownika specjalizacji.

Lekarz powinien zapoznawać się systematycznie z czasopismami zajmującymi się tematyką nadciśnienia tętniczego, w tym oficjalnymi czasopismami Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego.

Zalecane jest zapoznanie się z monografiami poświęconymi tematyce nadciśnienia tętniczego.

2. Udział w działalności edukacyjnej towarzystw naukowych

Lekarz jest zobowiązany wziąć udział (potwierdzony certyfikatem uczestnictwa) w trzech naukowych konferencjach naukowych z zakresu hipertensjologii oraz do czynnego udziału w posiedzeniach naukowych Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego.

3. Przygotowanie publikacji

Lekarz jest zobowiązany do napisania pracy naukowej opublikowanej w recenzowanym czasopiśmie medycznym, której lekarz jest autorem lub współautorem, lub pracy pogładowej – na temat objęty programem specjalizacji.

4. Dodatkowe dni na samokształcenie

Lekarzowi odbywającemu kształcenie specjalizacyjne przysługuje od dnia 1 stycznia 2019 r., 6 dni rocznie na samokształcenie, przeznaczonych na udział w konferencjach, kursach naukowych, kursach doskonalących i innych szkoleniach, związanych bezpośrednio z realizowaną przez lekarza dziedziną szkolenia specjalizacyjnego, zgodnie z wyborem i potrzebami edukacyjnymi lekarza. Termin i sposób wykorzystania przez lekarza dodatkowych dni na samokształcenie wskazuje w uzgodnieniu z lekarzem kierownikiem specjalizacji poprzez odpowiednie skrócenie innych obowiązkowych elementów szkolenia specjalizacyjnego. Skrócenie to nie może dotyczyć kursów specjalizacyjnych a jedynie stażu podstawowego lub staży kierunkowych, przy czym wszystkie elementy szkolenia specjalizacyjnego (staże) muszą być zrealizowane i zaliczone. Kierownik specjalizacji w pierwszej kolejności decyduje o odpowiednim skróceniu czasu trwania stażu podstawowego, a jedynie w przypadku braku takiej możliwości odpowiednio skracając czas trwania staży kierunkowych, przy czym staż kierunkowy nie może ulec skróceniu o więcej niż połowę czasu trwania przewidzianą programem specjalizacji. Dodatkowe dni na samokształcenie nie wykorzystane w danym roku specjalizacji nie przechodzą na kolejne lata szkolenia specjalizacyjnego.

V. OCENA WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNYCH

1. Sprawdziany i kolokwia z wiedzy teoretycznej

Lekarz jest zobowiązany do:

- 1) zaliczenia sprawdzianu lub kolokwium na zakończenie każdego kursu specjalizacyjnego z zakresu wiedzy objętej programem kursu – u kierownika kursu;
- 2) złożenia kolokwium na zakończenie każdego stażu kierunkowego z zakresu wiedzy objętej programem stażu – u kierownika stażu/specjalizacji.

2. Bieżąca ocena oraz sprawdziany umiejętności praktycznych

Bieżącej oceny nabywanych przez lekarza umiejętności praktycznych dokonuje kierownik specjalizacji lub kierownik stażu, w czasie poszczególnych staży. Lekarz jest zobowiązany do zaliczenia po każdym stażu sprawdzianu umiejętności praktycznych, tj. wykonanych przez lekarza samodzielnie lub jako pierwsza asysta zabiegów i procedur medycznych objętych programem stażu, co zostaje odnotowane w karcie szkolenia specjalizacyjnego w formie potwierdzenia zaliczenia stażu.

3. Ocena pracy naukowej lub pogładowej

Kierownik specjalizacji ocenia przygotowane przez lekarza opracowanie teoretyczne objęte programem specjalizacji: pracę naukową lub pogładową.

VI. CZAS TRWANIA SZKOLENIA SPECJALIZACYJNEGO

Czas trwania szkolenia specjalizacyjnego w dziedzinie hipertensjologii dla lekarzy posiadających specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie chorób wewnętrznych, kardiologii, kardiologii dziecięcej, nefrologii, nefrologii dziecięcej lub pediatrii wynosi 2 lata.

Lp.	Przebieg szkolenia	Czas trwania	
		liczba tygodni	liczba dni roboczych
1	Staż podstawowy w zakresie hipertensjologii	61	305
2	Staż kierunkowy w zakresie kardiologii	8	40
3	Staż kierunkowy w zakresie nefrologii	4	20
4	Staż kierunkowy w zakresie endokrynologii	4	20
5	Staż kierunkowy w zakresie diabetologii	4	20
6	Kursy specjalizacyjne	6 tyg. i 1 dzień	31
7	Urlopy wypoczynkowe	10 tyg. i 2 dni	52
8	Dni ustawowo wolne od pracy	5 tyg. i 1 dzień	26
9	Samokształcenie	1 tydz. i 3 dni	8
	Łącznie	104 tyg. i 2 dni	522
	Dodatkowe dni na samokształcenie (6 dni w każdym roku specjalizacji) przeznaczone na udział w konferencjach, kursach naukowych i doskonalących i innych szkoleniach w danej dziedzinie specjalizacji do wyboru lekarza	2 tyg. i 2 dni	12

W przypadku, gdy w czasie odbywania szkolenia specjalizacyjnego przypadnie rok przestępny, czas przewidziany na samokształcenie ulega zwiększeniu o jeden dzień.

VII. PAŃSTWOWY EGZAMIN SPECJALIZACYJNY

Szkolenie specjalizacyjne w dziedzinie hipertensjologii kończy się Państwowym Egzaminem Specjalizacyjnym, złożonym z egzaminu testowego i egzaminu ustnego:

- 1) egzamin testowy stanowi zbiór pytań testowych wielokrotnego wyboru z zakresu wymaganej wiedzy określonej w programie specjalizacji;
- 2) egzamin ustny zawiera pytania ustne problemowe, dotyczące wymaganej wiedzy określonej w programie specjalizacji (analiza przypadku klinicznego, wyniki badań diagnostycznych oraz propozycja dalszego postępowania terapeutycznego).

Załącznik do programu specjalizacji w dziedzinie hipertensjologii dla lekarzy posiadających specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie chorób wewnętrznych, kardiologii, kardiologii dziecięcej, nefrologii, nefrologii dziecięcej lub pediatrii

STANDARDY AKREDYTACYJNE PODMIOTÓW SZKOLĄCYCH

– warunki, jakie musi spełnić jednostka w celu zapewnienia realizacji programu specjalizacji w dziedzinie hipertensjologii

Podmiot prowadzący szkolenie specjalizacyjne jest zobowiązany spełnić poniższe standardy akredytacyjne:

1. *W zakresie prowadzenia działalności odpowiadającej profilowi szkolenia specjalizacyjnego:*
  - posiadanie w swojej strukturze organizacyjnej oddziału hipertensjologii lub innej komórki organizacyjnej posiadającej status podmiotu wykonującego działalność leczniczą, udzielającej specjalistycznych świadczeń opieki zdrowotnej z zakresu hipertensjologii oraz posiadanie poradni nadciśnienia tętniczego.
2. *W zakresie zapewnienia warunków organizacyjnych umożliwiających realizację programu specjalizacji określonej liczbie lekarzy:*
  - posiadanie odpowiednio wyposażonego pomieszczenia dydaktycznego, wyposażonego w sprzęt audiowizualny, dostęp do Internetu oraz podstawowe podręczniki i czasopisma naukowe z zakresu objętego programem specjalizacji.
3. *W zakresie zapewnienia pełnienia nadzoru nad jakością szkolenia specjalizacyjnego:*
  - posiadanie komisji lub powołanie osoby odpowiedzialnej za ocenę jakości szkolenia, organizowanie cyklicznych spotkań z lekarzami odbywającymi szkolenie specjalizacyjne, przyjmowanie i analizowanie zgłaszanych przez lekarzy uwag dotyczących problemów w realizacji ww. szkolenia.
4. *W zakresie zapewnienia monitorowania dokumentacji szkolenia specjalizacyjnego danego lekarza:*
  - a) okresowa kontrola kart szkolenia specjalizacyjnego oraz indeksów wykonanych zabiegów i procedur medycznych lekarzy odbywających szkolenie specjalizacyjne,
  - b) weryfikacja terminowości odbywania i zaliczania kursów specjalizacyjnych, staży kierunkowych oraz wykonywania zabiegów i procedur medycznych objętych programem specjalizacji, dokonywana przez komisję lub osobę odpowiedzialną za ocenę jakości szkolenia.
5. *W zakresie zapewnienia odpowiedniej kadry:*
  - posiadanie kadry specjalistów, którzy mogą pełnić funkcję kierownika specjalizacji lub kierownika stażu kierunkowego określonych w programie specjalizacji.
6. *W zakresie zapewnienia sprzętu i aparatury niezbędnych do realizacji programu specjalizacji:*
  - 1) posiadanie sprzętu i materiałów do wykonania badań ważnych w diagnostyce nadciśnienia tętniczego:

- a) w miejscu świadczeń medycznych:
    - kardiomonitor,
    - aparat EKG 12-kanałowy,
    - całodobowa rejestracja ciśnienia tętniczego (ABPM),
    - Holter EKG,
    - aparat USG z opcją kolorowego Dopplera,
    - polisomnograf,
  - b) w szpitalu:
    - zestaw do prób wysiłkowych,
    - laboratorium umożliwiające kompleksową diagnostykę nadciśnienia wtórnego,
    - tomografia komputerowa, rezonans magnetyczny;
- 2) zapewnienie dostępu do zakładu medycyny nuklearnej.
7. *W zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych umożliwiających zrealizowanie programu specjalizacji określonej liczbie lekarzy:*
- a) prowadzenie działalności polegającej na udzielaniu specjalistycznych świadczeń opieki zdrowotnej w dziedzinie hipertensjologii,
  - b) udzielanie specjalistycznych świadczeń opieki zdrowotnej, w tym wykonywanie zabiegów i procedur odpowiedniego rodzaju, w zakresie i liczbie umożliwiającej wszystkim lekarzom odbywającym szkolenie specjalizacyjne, w danej jednostce, realizację programu specjalizacji, w tym wykonanie zabiegów i procedur medycznych określonych w programie specjalizacji, z uwzględnieniem staży kierunkowych,
  - c) udokumentowana współpraca z pracownią hemodynamiczną lub ośrodkiem radiologii interwencyjnej oraz ośrodkiem chirurgicznym zajmującym się leczeniem nadciśnienia wtórnego (nadciśnienie naczyniowo-nerkowe, nadciśnienie hormonalnozależne).
8. *W zakresie zapewnienia lekarzom odbywającym szkolenie specjalizacyjne pełnienia dyżurów medycznych:*
- zapewnienie pełnienia dyżurów medycznych w wymiarze określonym w programie specjalizacji lub wykonywania pracy w systemie zmianowym lub równoważnym czasie pracy w maksymalnym czasie pracy dopuszczonym w przepisach o działalności leczniczej.